

Tutkimusohjelma etsii reiluja ratkaisuja koronan korjausvelan sovittamiseksi ja seuraaviin kriiseihin varautumiseksi

Kuinka korjata koronan jättämiä jälkiä vaikuttavasti ja oikeudenmukaisesti? Miten varautua tuleviin pandemioihin ja muihin kriiseihin niin, että haitat yksilöille ja yhteiskunnalle jäävät mahdollisimman pieniksi? Näitä selvitetään nelivuotisessa PANDEMICS-ohjelmassa.

Suomen Akatemian yhteydessä toimiva strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) käynnisti vuoden 2021 lopussa Pandemiat yhteiskunnallisena haasteena (PANDEMICS)-ohjelman. Ohjelmaa valittiin johtamaan Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (Itla) erikoistutkija ja tämän lehden päätoimittaja, TtT Marjo Kurki.

Ohjelma on Itlalle tärkeä, koska pandemiat koskettavat monella tavoin lapsia, nuoria ja lapsiperheitä, kuten korona-aikana on käynyt selväksi. Säätiössä on vankkaa osaamista siltojen rakentamisesta tutkimuksen, käytännön ja päätöksenteon välille.

KORONA-AJAN OPIT HYÖDYKSI

COVID-19-pandemia on koskettanut maailmanlaajuisesti lähes kaikkia ihmisiä, mutta sen seuraukset ovat jakautuneet epätasaisesti ja jopa sattumanvaraisesti. Kriisi onkin nostanut esiin puutteita pandemioihin varautumisessa ja eri väestöryhmien etujen, oikeuksien ja velvollisuuksien yhteensovittamisessa. Vastakkain ovat joutuneet myös akuutit ja pidemmän aikavälin uhat terveydelle ja hyvinvoinnille. Ne eivät aina ole yhteismitallisia. Esimerkiksi sairauden vuoksi mahdollisesti menetettäviä elinvuosia on paljon helpompi arvioida kuin epidemian leviämisen estämiseen tähtäävien rajoitusten pitkän aikavälin haittoja.

Strategisen tutkimuksen neuvosto rahoittaa yhteiskunnallisesti merkittävää ja vaikuttavaa korkeatasoista tiedettä. Tavoitteena on etsiä kokonaisvaltaisia ja konkreettisia ratkaisuja aikamme suuriin haasteisiin. Strategisen tutkimuksen hankkeet tuottavat tutkittua tietoa päätöksenteon tueksi ja edistävät vuoropuhelua tutkijoiden ja päättäjien välillä.

Jokaisella ohjelmalla on johtaja, jonka tehtävänä on rakentaa ohjelmatoista kokonaisuutta yhteistyössä tutkimushankkeiden kanssa ja edistää tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Ohjelmajohtajuuden resursointi on rahoitusmekanismi ainutlaatuinen.

Pandemianhallinnassa on ollut lukuisia erilaisia vaihteita, joita on ollut vaikea ennakoita. Tämä on lisännyt painetta kriisijohtamiseen ja päätöksentekoon sekä lainsäädäntään.

PANDEMICS-ohjelma on tarpeen sekä korona-ajan korjausvelan sovittamiseksi että seuraaviin uuhin valmistautumiseksi. Tavoitteena on pystyä paremmin ennakoimaan ja taltuttamaan kriisejä sekä palautumaan niistä oikeudenmukaisesti. Ohjelmassa tarkastellaan eri näkökulmista yhteiskunnan toiminnan turvaamista ja toimenpiteitä koskevaa päätöksentekoa sekä lainsäädäntöä.

Ohjelmassa rahoitettavien neljän hankkeiden valinta alleviivaa, että pandemioiden hallintaan liittyy terveysturvallisuuden lisäksi monia muitakin näkökulmia. Tarvitaan kokonaisvaltaista tutkimusta ja monitieteistä asiantuntijuutta, jotta hyvinvointivaltiota pystytään ylläpitämään myös terveyskriiseissä.

”Mitä korona-ajasta voidaan oppia resilienssin vahvistamiseksi?”

Lisäksi yhteiskunnan kriisinkestävyyttä tulee ajatella pandemioiden varautumista laajemmin, kuten helmikuussa 2022 alkanut Ukrainan sota on seurannaisvaikutuksineen osoittanut. Tästä syystä myös PANDEMICS-ohjelma tarkastelee laajalla perspektiivillä, mitä korona-ajasta voidaan oppia resilienssin vahvistamiseksi. Kriisien hallinta vaatii globaalia yhteistyötä, ja kaikilla hankkeilla onkin laajat kansainväliset tutkimusverkostot.

SYNDEMIAT JA KAUPUNKISUUNNITTELU

WELGO-tutkimushanke jalostaa koronapandemian opeista kestäviä ratkaisuja ja osaamista tulevien syndemioiden hallintaan. Syndemia-käsitteen käyttö korostaa sitä, että terveyskriisiin ja sen torjuntaan liittyy akuutin terveysuhan lisäksi paljon muitakin kansanterveydellisiä, psykososiaalisia, yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia. Lisäksi sairastumisriski, sairauden vakavuus ja rajoitusten vaikutukset ovat riippuvaisia paitsi biologisista, myös yhteisöllisistä tekijöistä. Syndemian haittojen vähentämiseksi tarvitaan kattavaa kykyä ymmärtää kriisiolosuhteita. WELGO kerää

yhteen syndemioita ja koronakriisin syndemisiä piirteitä koskevan kansainvälisen tutkimuksen.

Niin COVID-19 kuin aiemmatkin pandemiat ovat saaneet alkunsa ja levinneet kaupungeissa. Pahimmin korona on ainakin Euroopassa ja Yhdysvalloissa kurittanut pienituloisia kaupunginosia.

Tästä huolimatta tartuntatautien ehkäisyä ei ole perinteisesti huomioitu kaupunkisuunnittelussa. RECIPE-hankkeessa tutkitaan kaupunkiympäristöjen roolia ja kaupunkisuunnittelun mahdollisuuksia pandemioiden torjunnassa. Hankkeessa kehitetään myös terveysvaikutusten analyysi- ja arviointimenetelmiä sekä edistetään yhteistyötä kaupunkisuunnittelun ja terveyden edistämisen välillä. Ymmärrystä elinympäristön ja terveyden välisistä yhteyksistä on tärkeää vahvistaa, jotta kokonaisnäkemys ei vaarannu ympäristöterveydenhuollon siirtymässä hyvinvointialueille ja kaupunkisuunnittelun jäädessä kuntien vastuulle.

OIKEUDENMUKAINEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA HALLINTO

COVID-19 on haastanut ennennäkemättömällä tavalla lainsäädäntöä, hallintoa ja muita instituutioita. Se on paljastanut monia ongelmia perustuslaillisten oikeuksien, valmiuslain, tartuntatautilain ja viranomaisten toimintavaltuuksien yhteensovittamisessa.

Ihmisten suojeleminen ja terveydenhuollon kantokyvyn turvaaminen ovat vaatineet yhteiskunnalta toimia, joilla on rajoitettu yksilöiden ja elinkeinotoiminnan keskeisiä oikeuksia ja vapauksia. Tämä on aiheuttanut sosiaalisia jännitteitä ja näkemyseroja. Tarve dialogiin on nyt suuri: pandemiasta palautumisen kannalta keskeiset yhteiskunnalliset toimenpiteet tulee tehdä avoimesti ja kansalaisten kannalta hyväksyttävästi.

JuRe-tutkimushankkeessa keskiössä on poliittisten, oikeudellisten ja hallinnollisten järjestelmien kehittäminen. Monitieteellinen hanke lisää yhteiskunnallista tietoisuutta muun muassa tunnistamalla eri sektoreiden näkemysten taustoja ja lähtökohtia. Tavoitteena on hahmotella oikeudenmukaiseksi pandemiasta selviytymiseksi ja palautumiseksi kehys, jonka painopisteitä ovat päätöksenteon avoimuus, kansalaisten luottamus oikeudelliseen valvontaan ja yksilöllisten sekä kollektiivisten perusoikeuksien tasapainoinen toteuttaminen. Oppia tähän haetaan myös eurooppalaisesta maavertailuista.

KRIISINKESTÄVÄ KOULUJÄRJESTELMÄ

Koronan ja sen torjunnan eriarvoisuutta lisäävä vaikutus on näkynyt erityisen selvästi koulujärjestelmässä. Yhdenvertainen oikeus oppimiseen on ollut vaarassa, koska perheillä, kouluilla ja opettajilla on ollut hyvin erilaiset valmiudet tukea oppimista poikkeustilanteissa. Erityisesti nuorilla rajoitukset ovat aiheuttaneet opintojen keskeyttämisistä ja oppimisvajetta. Hyvää puolestaan on se, että keskimäärin suomalaiset opettajat ja oppilaat onnistuivat etäkoulun vaatimassa digiloikassa melko hyvin, vaikka yksilöllisiä ja alueellisia eroja olikin.

Koulutusjärjestelmä tarvitsee resilienssiä sekä pandemiasta toipumiseksi että tulevaisuuden haasteisiin, kuten yhteiskunnan monimuotoistumiseen, vastaamiseksi. Yhdenvertainen ja laadukas koulutus on keskeinen suojaava tekijä yksilöille ja koko yhteiskunnalle, joten sen saavutettavuus täytyy pystyä turvaamaan myös kriisitilanteissa.

EduRESCUE rakentaa tulevaisuuden kriiseistä selviytymiskykyistä koulutusta. Tavoitteena on muodostaa kokonaisvaltainen kuva COVID-19-pandemian vaikutuksista koko koulutussektoriin. Kansallisten ja kansainvälisten tutkimusaineistojen avulla etsitään välineitä ja ratkaisuja oppimisvajeen kuromiseksi, etäopetuksen kehittämiseksi, eriarvoisuuden vähentämiseksi sekä koulutuksen toimijoiden, vanhempien ja oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Lisäksi EduRESCUE- ja JuRe-hankkeet kartoittavat yhdessä peruskoulun etä- ja monimuoto-opetusta koskevan lainsäädännön muutostarpeita, jotta koulutuksellisten ratkaisujen ketteryys voidaan varmistaa niin normaali- kuin poikkeustilanteissa. Tutkimustiedosta jalostetaan ”tiekartta” koulutuspoliittisen päätöksenteon tueksi. ●

PANDEMICS-hankkeet:

Hyvinvoinnin turvaaminen pandemia-aikoina: kohti syndemioiden yhteistyöhön perustuvaa hallintaa (WELGO)

welgo.fi

Konsortion johtaja: Ville-Pekka Sorsa, Helsingin yliopisto
Vuorovaikutusvastaava: Pinja Lehtonen, Demos Helsinki
Helsingin, Itä-Suomen, Tampereen ja Vaasan yliopistot, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Demos Helsinki

Oikeudenmukainen toipuminen pandemiasta? Perustuslailliset oikeudet, legitiimi hallinta ja saadut opit (JuRe)

jure.fi

Konsortion johtaja: Janne Salminen, Turun yliopisto
Vuorovaikutusvastaava: Henri Vogt, Turun yliopisto
Turun, Helsingin ja Tampereen yliopistot

Vastustuskykyinen kaupunki: Kaupunkisuunnittelu pandemioiden ennaltaehkäisyä välineenä (RECIPE)

recipestn.fi

Konsortion johtaja: Helka-Liisa Hentilä, Oulun yliopisto
Vuorovaikutusvastaava: Anna Suorsa, Oulun yliopisto
Oulun yliopisto, Luonnonvarakeskus, Oulun diakonisallaitos, Filha ry

Resilientti koulu ja koulutus (EduRESCUE)

edurescue.fi

Konsortion johtaja: Marja-Kristiina Lerkkanen, Jyväskylän yliopisto
Vuorovaikutusvastaava: Kaisa Leino, Jyväskylän yliopisto
Jyväskylän, Helsingin ja Turun yliopistot

TIINA HUTTU

tiedeviestinnän asiantuntija
Itla

MARJO KURKI

TtT, erikoistutkija
Itla
Turun yliopisto (INVEST)